

УДК 346.9

ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В УМОВАХ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВОЇ РЕФОРМИ

Риженко І.М., к. ю. н.,
доцент, завідувач кафедри адміністративного і господарського права
Херсонський державний університет

Рибас А.В., здобувач
кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права
Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

У статті доведено актуальність і своєчасність реформування господарського судочинства. Проаналізовано проект Господарського процесуального кодексу України та визначено основні новели, які пропонується запровадити в господарському судочинстві з метою підвищення його ефективності, визначено позитивні та негативні тенденції удосконалення господарського процесу.

Ключові слова: *судова реформа, ефективність господарського судочинства, проект Господарського процесуального кодексу.*

В статті доказано актуальність і своєчасність реформування господарського судочинства. Проаналізовано проект Хозяйственного процессуального кодекса Украины и определены основные новеллы, которые предлагается ввести в хозяйственном судопроизводстве, определены позитивные и негативные тенденции усовершенствования хозяйственного процесса.

Ключевые слова: *судебная реформа, эффективность хозяйственного судопроизводства, проект Хозяйственного процессуального кодекса.*

Ryzhenko I.M., Rybas A.V. PROBLEMS AND DIRECTIONS OF IMPROVEMENT OF ECONOMIC PROCEDURAL LEGISLATION IN TERMS OF JUDICIAL REFORM

It has been proved the relevance and timeliness of economic reform justice in this article. The draft of Economic Procedural Code of Ukraine has been analyzed and the basis innovations have been offered to introduce in the economic judicial proceedings in order to increase its effectiveness, positive and negative trends of economic improvement process have been defined.

Key words: *judicial reform, effectiveness of economic justice, draft of the Commercial Procedure Code.*

Постановка проблеми. Господарські суди займають особливе місце в судовій системі України, оскільки створені з метою захисту на засадах верховенства права гарантованих Конституцією України прав і охоронюваних законом інтересів учасників господарських правовідносин і здійснення правосуддя в господарських відносинах.

Одним із завдань діяльності господарських судів в умовах інтеграції України у світову та європейську економіку є безпосереднє сприяння позитивним економічним перетворенням у державі, формування конкурентного середовища серед суб'єктів господарювання всіх форм власності, створення умов для впровадження інвестиційних проектів через гарантування надійного судового захисту прав і інтересів підприємців та інвесторів в Україні.

У зв'язку із цим необхідно привести правосуддя в Україні загалом і господарське судочинство зокрема у відповідність до європейських стандартів через впровадження судової реформи, спрямованої передусім на гарантування реальної реалізації права кожного на справедливий судовий розгляд його справи незалежним, професійним і неупередженим судом та забезпечення такого рівня правової культури в суспільстві, який гарантуватиме

практичну реалізацію принципу верховенства права в Україні. Саме таке завдання визначено Указом Президента України № 276/2015 від 20.05.2015 року, яким затверджено «Стратегію реформування судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки». Зазначеної мети можна досягнути як через створення дієвих механізмів очищення судової системи від непрофесійних, корумпованих і політично заангажованих суддів, так і через реформування чинної системи судочинства, судочинства та суміжних правових інститутів.

Ступінь розробленості проблеми. Проблеми та напрями удосконалення процедури судового розгляду господарських спорів і підвищення ефективності діяльності господарської юрисдикції, критерії оцінки ефективності діяльності господарських судів тривалий час вивчалися та обговорювалися як правниками-практиками, передусім судьями господарських судів, так і науковцями, зокрема О.В. Беянович, В.І. Ватаманюком, С.Ф. Демченко, Н.С. Кузнецовою, В.К. Мамутовим, В.В. Носіком, А.Й. Осетинським, О.П. Підцерковним, Д.М. Притикою, В.С. Щербиною та іншими.

Метою статті є визначення загальних тенденцій і проблемних питань реформування господарського судочинства, спрямованого

на підвищення його ефективності та забезпечення справедливого розгляду господарських спорів незалежним і неупередженим судом.

Виклад основного матеріалу. Основною метою проведення реформ в Україні на шляху до інтеграції нашої країни в економічний та правовий європейський простір є відновлення довіри громадян до правосуддя, приведення національного законодавства у відповідність до європейських норм і стандартів, у зв'язку з чим існує нагальна потреба подальшого науково-теоретичного обґрунтування проблем і перспектив реформування й удосконалення господарського процесу.

Так, на думку М.І. Сторощука, ефективність господарського судочинства визначається такими критеріями, як доступність, справедливість, неупередженість, об'єктивність і законність правосуддя, обґрунтованість і справедливість судових рішень, оптимальність строків прийняття остаточного (в конкретній судовій інстанції) судового рішення у справі, та залежатиме від низки внутрішньосистемних і метасистемних факторів [1]. Автор обґрунтовано пов'язував підвищення ефективності господарського судочинства з розв'язанням проблем зловживання правом, що загрожують моральності та справедливості судових рішень, розгалуженості та наявності колізій у господарському законодавстві.

Деякі вітчизняні фахівці у сфері господарського права та процесу наголошували на необхідності удосконалення Господарського процесуального кодексу ще в 2011–2012 роках, пропонували удосконалити порядок і процедуру розгляду господарських спорів та чітко визначити юрисдикцію господарських судів; визначити склад і структуру судової системи загалом, розмежувати компетенцію Верховного Суду України та вищих спеціалізованих судів тощо, а також пропонували здійснювати антикорупційні заходи, що забезпечуватимуть прозорість у публічному секторі, вплив громадської та наукової думки, ЗМІ, певних політичних сил, громадських організацій на якість судового розгляду спорів, правосудність рішень господарських судів, дотримання суддею вимог справедливості та моральності, незловживання ним правом, а також оптимальність строків розгляду справи.

Так, Ватаманюк І.В. наголошує на тому, що сьогодні залишається надзвичайно актуальним питання комплексного оновлення господарського процесуального законодавства та приведення його у відповідність до європейських стандартів судового захисту порушених прав та інтересів осіб. Ефективне розв'язання проблем і недоліків господарського судочинства можливе виключно шляхом ухвалення нового Господарського процесуального кодексу, у якому слід врегулювати наявні нині

прогалини, а також чітко відобразити роль і повноваження Господарського суду в умовах суттєвого реформування матеріального законодавства, судової системи та судочинства в Україні [2, с. 65].

Сторощук М.І. також вважав, що єдиним можливим способом виправлення усіх недоліків було б впровадження нової концепції господарського судочинства з одночасним ухваленням нового Господарського процесуального кодексу [1].

Разом із тим пропозиції науковців та практиків досить тривалий час не були враховані законодавцем, і Господарський процесуальний кодекс України (далі – ГПК) не приведений остаточно у відповідність до вимог практики його застосування, європейських норм і стандартів. Наслідком такого зволікання, на нашу думку, стало накопичення проблем у правозастосовчій діяльності та поступова й повна втрата довіри суб'єктів господарювання та окремих громадян як до господарських судів, так і до судів будь-якої іншої юрисдикції, і це вимагає невідкладного впровадження пакету реанімаційних реформ.

Однією зі складових частин судової реформи є зміни до національного процесуального законодавства, які мають на меті забезпечення ефективного судового процесу, у тому числі через чітке розмежування юрисдикції судів різних спеціалізацій (адміністративних, господарських і загальних), запровадження ефективних механізмів запобігання зловживанню процесуальними правами, дотримання стадійності судового процесу та розумних строків судового розгляду, розширення та посилення ролі альтернативних способів вирішення спорів, вирішення питання групових позовів та інші питання, які дозволять зменшити навантаження на судову систему. Через внесення відповідних змін до процесуального законодавства нарешті мають бути вирішені питання практичного впровадження принципів рівності, гласності, змагальності, правової визначеності та остаточності судових рішень, а також функціонування системи електронного правосуддя, що дасть судам і суддям можливість під час розгляду конкретної справи відійти від паперового обігу та надасть можливість швидкого отримання користувачами необхідної інформації, обміну електронними документами між суддями та апаратом суду, між судом і користувачами тощо, а також забезпечить надійне та безпечне діловодство.

Робочою групою з реформування процесуального законодавства, яку було створено Радою з питань судової реформи при Президентові України, розроблено та взято за основу проект Господарського процесуального кодексу України в новій редакції, у якому передбачено кілька суттєвих новацій, котрі спрямовані на досягнення вищевказаних завдань та котрі, по суті, уніфікують

господарське та цивільне законодавство шляхом запровадження аналогічних інститутів і процедур, а також викликають жваве обговорення в наукових колах і серед юристів-практиків.

У зазначеному проекті запроваджено єдиний підхід до уніфікації процесів у різних видах судочинства та застосована єдина термінологія (наприклад, щодо стадійності судового процесу та поділу розгляду справи на підготовче провадження, розгляд по суті, судові дебати). Проектом ГПК нарешті передбачено впровадження системи електронного правосуддя, що дасть змогу відійти від паперового документообігу; змінено традиційний підхід до видів провадження в господарському судочинстві (якщо на теперішній час формою судового процесу у господарському суді є позовне провадження (ст. 4-1 ГПК), то проект, окрім цієї форми, запроваджує спрощене позовне та наказне провадження).

Крім того, розробники проекту в черговий раз спробували розмежувати повноваження між судами різної юрисдикції шляхом уточнення та розширення категорій справ, підвідомчих господарським судам. Проектом передбачено застосування процедури врегулювання спорів за участю судді; розширено способи судового захисту та засоби доказування (завдяки свідкам і висновкам експертів у галузі права); запроваджуються нові правила забезпечення позову та зустрічного забезпечення, визначені інструменти запобігання зловживанню процесуальними правами та судового контролю за виконанням рішення суду тощо [3].

Таким чином, зазначений проект є довгоочікуваним, містить новели, на необхідності запровадження яких давно наголошували науковці та практикуючі юристи, і є особливо актуальним в умовах реформування усієї правової системи України. Саме тому він отримав багато позитивних відгуків.

Разом із тим проект Господарського процесуального кодексу містить багато неузгодженостей і розбіжностей, що, на думку багатьох науковців, свідчить про його розроблення нашвидкуруч. Так, Г. Будурова вважає, що поряд з узгодженням переліку учасників процесу відбувається надмірна регламентація прав та обов'язків кожного з них (включаючи секретаря засідання та судового розпорядника), копіювання заходів процесуального примусу з інших процесуальних кодексів тощо. Утім, більшість запропонованих процедур, інститутів і механізмів мають уводитись обережно, виважено, щоб господарський процес після всіх реформаторських зусиль зміг виконувати свою основну функцію – бути ефективним, простим та оперативним інструментом вирішення економічних конфліктів [4].

Критичні зауваження до проекту вищевказаного кодексу висловлені й професором

О.П. Підцерковним, який вважає, що проект розроблено без попереднього з'ясування результативності чинного ГПК і без фахового обговорення й затвердження концепції реформування господарського судочинства. На його думку, у документі реалізовано методологічно хибний підхід до надмірного регулювання процесуальної діяльності та обмеження самостійності суду у визначенні порядку слухання справи. Це несе загрозу використання приписів закону для зловживання процесуальними правами, затягування процесу та спотворення його завдань. Крім того, науковець переконаний, що величезна небезпека неоднакового правозастосування закладена в підході щодо підвідомчості справ господарським судам на підставі предметного, а не суб'єктного критерію [4].

Крім того, цілком правильним, на нашу думку, є зауваження, що розробники документа не врахували негативних наслідків запровадження та використання окремих процесуальних реформ у суміжних видах судочинства; передусім це стосується наявного в цивільному судочинстві раніше наказного провадження, ефективність використання якого в цивільному процесі є низькою.

Обґрунтованій критиці піддано проект Господарського процесуального кодексу чинними суддями господарських судів та адвокатами. Так, М. Мирошніченко, О. Цисельський, Т. Гладишева, О. Байдерін, А. Селютін та В. Черкес відзначили, що, попри певні позитивні моменти в обговорюваному проекті (удосконалення процедури забезпечення позову, застосування зустрічних зобов'язань, введення процедури відновлення втраченого провадження тощо), ризиків у ньому закладено набагато більше. Передусім йдеться про збільшення строків розгляду справ, запозичення не властивих господарському судочинству інститутів та зарегульованість процесу, зайва його формалізація, що не може не позначитися негативно на якості судочинства.

Водночас у розробленому проекті залишилися неврегульованими належним чином питання відводу судді, не деталізовано положення щодо підстав і механізму застосування досудового претензійного порядку вирішення спору, поза межами господарської юрисдикції залишено деякі види господарських спорів.

Разом із тим найбільше зауважень з боку науковців і практиків викликають новели проекту ГПК щодо використання засобів доказування та одержання доказів, ролі суду в одержанні та перевірці доказів у справі, залучення свідків, висновків експертів тощо.

Зокрема, М.П. Курило вважає, що підходи до визначення поняття доказів і доказування в усіх процесуальних галузях права є ідентичними та «законодавець незалежно від процесуальних галузей права під доказами розуміє будь-які факти, на підставі яких суд

установлює наявність або відсутність обставин, якими обґрунтовується чи заперечується відповідно позиція позивача чи відповідача». Однак такі визначення поняття є надто загальними для розуміння сутності доказів і доказування в судових процесах, оскільки це визначення чітко не розкриває поняття доказів, їхній зміст, відносність і допустимість доказів за їхнім змістом, формою, часом надання, видами тощо [6, с. 121–122].

Відповідно до ч. 1 ст. 32 чинного Господарського процесуального кодексу України доказами у справі є будь-які фактичні дані, на підставі яких господарський суд у визначеному законом порядку встановлює наявність чи відсутність обставин, на яких ґрунтуються вимоги та заперечення сторін, а також інші обставини, які мають значення для правильного вирішення господарського спору. При цьому в процесі доказування можуть бути використані тільки ті засоби доказування, які передбачені законом на теперішній час: письмові та речові докази, висновки судових експертів, пояснення представників сторін та інших осіб, які беруть участь у судовому процесі [7].

Стаття 71 проекту нового Господарського процесуального кодексу містить аналогічне по суті поняття доказів: доказами є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги та заперечення сторін, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи, водночас дещо розширює засоби доказування: 1) письмові та речові докази, інші матеріали, визначені цим Кодексом; 2) висновки експертів; 3) пояснення учасників справи, їхніх представників; 4) показання свідків [3].

Необхідно зауважити, що відповідно до чинного ГПК до складу учасників господарського процесу входять сторони, треті особи, прокурор, інші особи, зокрема судові експерти, перекладачі, які можуть брати участь в господарському процесі у випадках, передбачених ГПК, а також посадові особи чи інші працівники підприємств, установ, організацій, державних та інших органів, коли їх викликано для надання пояснень із питань, що виникають під час розгляду справи (статті 18, 30 ГПК). При цьому відповідно ч. 2 ст. 32 ГПК України в необхідних випадках на вимогу судді пояснення представників сторін та інших осіб мають бути викладені письмово. На нашу думку, останні фактично виступають у ролі свідків в господарському процесі, оскільки надають інформацію про відомі їм обставини справи. Водночас ці особи не мають закріпленого статусу свідків, а відповідно, не мають визначених прав та обов'язків, що негативно позначається на якості здійснення господарського судочинства загалом. Наприклад, вказані особи мають право знайомитися з матеріалами справи, брати участь в огляді та

дослідженні доказів, що поряд з відсутністю обов'язку надавати правдиві свідчення суду та встановленої відповідальності за його порушення може призвести до перекручування фактів у ході дослідження таких доказів.

Саме тому намагання законотворців усунути зазначені проблемні питання шляхом запровадження в новому ГПК норм про показання свідків як засіб доказування, визначення правового статусу свідка та відмежування його від інших учасників процесу, на нашу думку, є цілком виправданим.

Деякі науковці мають певні зауваження до проекту нового ГПК щодо запровадження в ньому інституту свідків. Так, М.О. Демидова вважає, що за відсутності певних запобіжних механізмів введення інституту свідків у господарський процес може спричинити колапс у системі господарського судочинства, створивши проблеми з не виправдано тривалим розглядом справ, а в деяких категоріях справ процесуальна користь від участі свідків взагалі викликає сумнів, оскільки законом чітко визначено умови виникнення тих чи інших прав або обов'язків, тому пояснення свідків не можуть слугувати доказами, які покладаються в основу рішення. При цьому відсутність у проекті дієвих механізмів забезпечення явки свідків може спричинити безпідставне затягування розгляду спору, а дотримання визначеного законом місячного строку слухання господарського спору за умови розгляду відповідних клопотань про виклик свідків, виклику та допиту свідків є надскладним та майже неможливим завданням [8].

Аналогічної точки зору дотримуються і деякі інші практикуючі юристи. Так, О. Байдерін вважає недоцільним уведення в господарський процес свідків, оскільки фактично відсутні справи, рішення в яких могло б бути змінене лише через наявність показань цих осіб. На його думку, їх залучення створюватиме передумови для зловживань. Аналогічну точку зору має й А. Селютін, вказуючи на ризик затягування процесу у зв'язку із залученням свідків, оскільки за пропонованих умов повідомлення та виклику до суду сторони достатньо знайти свідка, що проживає за межами України, аби на роки затягнути процес. Утім, саме оперативність уважалася візитівкою господарського процесу [4].

Протилежну думку висловила Л. Рогач, яка вважає, що певні категорії справ перейшли до господарської юрисдикції із цивільної (наприклад, корпоративні спори) і, коли ці спори розглядалися в цивільних судах, учасники процесу могли використовувати показання свідків як докази, тому неправильним і недоцільним буде позбавити їх цієї можливості тільки через те, що зараз ці справи розглядаються в господарських судах. На її думку, тут слід виходити не з того, який суд розглядає справу, а з того, чи можуть певні обставини

підтверджуватися показаннями свідків. Залежно від цього в кодексах варто передбачити певні запобіжні механізми, аби не траплялося зловживань через залучення великої кількості свідків [5].

Позицію авторів проекту щодо залучення свідків підтримали М. Червинська, на думку якої не можна в судів однієї юрисдикції забрати докази, які є в судах іншої, та Т. Васильченко, яка зазначила, що господарськими судами застосовуються фактично ті ж показання – пояснення осіб. Але щоб нові механізми не могли використовуватися для зловживань, необхідно передбачити запобіжні механізми та чітко виписати у яких випадках і на підставі чого сторона може подавати суду відповідне клопотання [5].

Проаналізувавши пропозиції та зауваження науковців та практиків, можна констатувати, що запровадження інституту свідків у господарському судочинстві загалом є позитивним кроком, однак із метою уникнення безпідставного затягування господарського процесу та недопущення зловживання правами учасниками процесу необхідно передбачити додаткові механізми забезпечення розгляду господарського спору в розумні строки. Тому, на нашу думку, є доцільним доповнення ст. 85 нового ГПК положенням про те, що суд може використовувати показання свідків для доказування тільки тих фактів і обставин, які неможливо довести іншими засобами доказування.

Крім того, багато проблемних питань виникає не лише у визначенні способів доказування, а й у встановленні механізму одержання доказів у господарському судочинстві.

Л.М. Білецька вважає, що загальна схема доказування в господарському судочинстві викладена в кількох статтях чинного ГПК України, зокрема в ч. 1 ст. 33 ГПК України (кожна сторона повинна довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог і заперечень), у ч. 1 ст. 34 ГПК (господарський суд приймає тільки ті докази, які мають значення для справи); у ст. 43 ГПК, у якій викладені положення щодо оцінки доказів господарським судом. Таким чином, у господарському процесі обов'язок сторін довести «свої» обставини корелюється (співвідноситься) із правом суду прийняти чи не прийняти докази в контексті їхнього значення для справи, що і є предметом оцінки господарського суду.

Аналіз положень щодо обов'язку доказування та подання доказів (ст. 33 ГПК), належності та допустимості доказів (ст. 34 ГПК), звільнення від доказування (ст. 35 ГПК), витребування доказів (ст. 38 ГПК) дають підстави стверджувати, що доказування є саме діяльністю суду та інших учасників процесу, метою якої є встановлення, повне з'ясування всіх дійсних обставин справи, які конкре-

тизуються (індивідуалізуються) залежно від предмета спору, суб'єктного складу сторін, а також тих правовідносин, що відбуваються між сторонами в тій чи іншій справі [9, с. 59].

Водночас, на думку деяких науковців, чинна на теперішній час редакція статті 38 ГПК України зазначає, що тягар доказування лежить винятково на сторонах, а господарський суд із власної ініціативи позбавлений права в разі недостатності поданих доказів витребувати останні від підприємств і організацій незалежно від їхньої участі у справі, що, на думку І.В. Ватаманюка, суттєво вплинуло на всебічність і справедливість судового процесу. Адже, розглядаючи справу по суті та розуміючи, що права однієї сторони порушені неправомірними діями іншої, суд не має можливості в разі, зокрема, неналежного юридичного супроводження інтересів сторони її представниками, встановити істину та справедливість у вирішенні цього спору, а повинен, як статист, проаналізувати подані докази та вирішити спір суто на їх підставі. Але з іншого боку, витребовуючи докази з власної ініціативи, дії суду можна трактувати як дії адвоката певної сторони, що може свідчити про його упередженість. Тому, фактично заборонивши суду першої інстанції протягом розгляду спору з власної ініціативи витребувати необхідні докази та вимагаючи неухильного дотримання процесу під час вирішення справи, на думку автора, закон має встановити належні гарантії того, що додержання вимог статті 38 ГПК України та вирішення спору по суті винятково на підставі поданих сторонами доказів не матиме наслідком скасування або зміну рішення місцевого господарського суду внаслідок неповного з'ясування обставин, що мають значення для справи [2, с. 66].

Разом із тим можливість наділення суду правом зі своєї ініціативи збирати докази по справі існує та запроваджена в деяких іноземних державах, у яких судочинство здійснюється на підставі принципу змагальності та передбачає, що обов'язок із доказування фактичних обставин справи покладається на сторони, але це не виключає права суддів за власною ініціативою здійснювати будь-які дії, направлені на встановлення істини у справі, у тому числі викликати за власною ініціативою свідків, призначати експертизу тощо [10, с. 65–69].

Зазначені проблеми не вирішені й у запропонованих змінах, оскільки в проекті нового ГПК суд також не наділений правом витребування доказів: у ч. 4 ст. 72 проекту встановлено заборону суду з власної ініціативи збирати докази. Водночас практика свідчить, що таке застереження не є виправданим, оскільки ставить суд майже в повну залежність від тактичної позиції та добросовісності сторін.

Як слушно зауважила М. Демідова, вирішення справи без з'ясування дійсних її обставин на підставі того, що сторони про це не просили або були пасивні, суперечить самим основам справедливого правосуддя, оскільки не забезпечує реального захисту прав і законних інтересів осіб, які є учасниками процесу. На переконання автора, суд може погодитися з аргументами однієї зі сторін, але це має відбутися не тому, що вона була більш переконливою, професійно підготовленою, а тому, що її позиція відповідає внутрішньому переконанню суду щодо її адекватності й ґрунтується на дійсних, фактичних обставинах справи, і право на витребування додаткових доказів є не проявом суддівської зацікавленості в результатах вирішення спору, а додатковим засобом забезпечення повноти дослідження доказів і встановлення дійсних відносин сторін. Суд, приймаючи процесуальне рішення про витребування того чи іншого доказу, не знає і не може знати заздалегідь результатів тієї чи іншої дії. При цьому в жодному випадку сумнівні обставини не повинні слугувати підставою для постановлення рішення [8].

Тому вважаємо цілком доречною та такою, що має бути підтриманою, пропозицію автора щодо виключення зі статті 72 проекту ГПК частини 4 та доповнення статті 79 нормою про право суду на витребування доказів із власної ініціативи у визначених випадках.

Жвавій дискусії в науковому середовищі викликала і стаття 78 проекту ГПК, яка передбачає, що докази подаються позивачем разом із поданням позовної заяви, а відповідачем – разом з запереченнями на неї. Передбачені також виняткові випадки подання доказів пізніше за дозволом суду. Разом із тим, на думку деяких законотворців і науковців, таке обмеження може спричинити певні проблеми для учасників процесу, оскільки позивач буде позбавлений можливості подати нові докази після того, як їх надасть відповідач фактично під час першого судового засідання.

Академік Н. Кузнецова бачить проблему застосування вказаної норми в тому, що позивач не знайомий з аргументами відповідача до того моменту, поки не отримає відповідь із запереченнями. А секретар Пленуму Верховного Суду України Л. Рогач вважає, що введення такої норми є доцільним і ця норма запроваджується, аби сторони не тримали до останнього докази, які в них є, а подавали їх усі одразу [5].

Отже, на нашу думку, введення інституту свідків у господарський процес є цілком виправданим кроком до уніфікації процесуального законодавства України та наближає господарське судочинство до інших видів судочинства. Загалом автори проекту ГПК демонструють намагання уніфікувати процеси в різних видах судочинства, про що свідчить

спроба передбачити єдину «зрозумілу» термінологію та запровадити правові інститути, притаманні різним процесам.

Дослідження вітчизняних науковців щодо можливості уніфікації судових процесів різних галузей права довели певну ідентичність засобів доказування та тотожність поняття доказів і доказування в різних процесах, у зв'язку з чим деякими авторами пропонувалося з метою забезпечення єдиного підходу до природи та розуміння змісту процесуальних дій та інститутів, засобів і процесів доказування та їх суб'єктів визначити ці правові інститути в єдиному Судовому процесуальному кодексі [6, с. 125].

Разом із тим, на наше переконання, такий підхід не є виправданим, оскільки кожен із процесів різних галузей права, окрім спільних ознак, правових категорій та інститутів, має і відмінні, притаманні лише йому властивості та правові інститути, тому завданням законодавця є необхідність дотримання балансу між прагненням до уніфікації усіх видів процесів і збереженням їхньої індивідуальності з урахуванням специфіки та категорій справ, що розглядаються.

Висновки. Розробники проекту повинні оцінити можливі ризики та врахувати застереження й пропозиції науковців і практикуючих юристів у подальшій роботі над проектом, доопрацювати та удосконалити норми, які викликають найбільше зауважень, усунувши суперечності та передбачивши відповідні захисні механізми для недопущення випадків зловживання сторонами процесуальними правами.

Крім того, за наслідками дослідження, можна зробити висновок, що, незважаючи на наявність численних зауважень до проекту та його обґрунтованої критики, його розроблення та подальше впровадження з урахуванням особливостей господарської діяльності є кроком на шляху до інтеграції України у європейську правову систему, підвищення ефективності господарського судочинства та його оптимізації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Сторощук М.І. Господарське судочинство України: ефективність вирішення господарських спорів / М.І. Сторощук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://tusnauka.com/35_OINBG_2010/Pravo/75879.doc.htm.
2. Ватаманюк В.І. Проблеми та перспективи реформування господарського процесуального законодавства / В.І. Ватаманюк // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2011. – Вип. 604.
3. Проект Господарського процесуального кодексу України (для обговорення) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://jrc.org.ua/upload/steps/b6d283709aed706c26769e4ec13a0446.pdf>.
4. Будурова Г. Засоби не виправдовують мету. Що привнесе в господарський процес новий ГПК: думки науковців / Г. Будурова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zib.com.ua/ua/print/123269-scho_privnese_v_gospodarskiy_proces_noviy_gpk_dumki_naukovci.html.
5. Веремко В. Як новий Господарський процесуальний кодекс змінить правила гри і до яких ризиків слід готуватися /

В. Веремко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zib.com.ua/ua/123054-yak_noviy_gpk_zminit_pravila_gri_dlya_storin_i_do_yakih_rizi.html.

6. Курило М.П. Докази та доказування в судових процесах різних галузей процесуального права: можливості уніфікації / М.П. Курило // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2013. – № 12. – С. 119–125. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmju_2013_12_35.

7. Господарський процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 6. – Ст. 56. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>.

8. Демидова М. Змагальність в абсолюті: як не допустити того, аби суд став заручником сторін у справі / М. Демидова

[Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zib.com.ua/ua/123249-yak_ne_dopustiti_togo_abi_sud_stav_zaruchnikom_storin_u_spra.html.

9. Білецька Л. Доказування у господарському процесі України: на шляху до формування судових стандартів / Л. Білецька // Слово національної школи суддів України. – 2013. – № 2. – С. 58–64. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/cln_2013_2_9.

10. Бабенко В.В. Належність та допустимість доказів в господарському процесі / В.В. Бабенко // Вісник Академії адвокатури України. – 2006. – Вип. 5. – С. 64–70. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vaua_2006_5_8.